

Sygn. akt III CSK 129/16

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z powództwa Ł. K.

przeciwko Gminie J.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 17 marca 2017 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 23 listopada 2015 r., sygn. akt I ACa (...),

**uchyła zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 15 lipca 2013 r. Sąd Okręgowy w N. zasądził od pozwanej Gminy J. na rzecz powoda Ł. K. kwotę 238 145 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia 6 sierpnia 2012 r. do dnia zapłaty.

Sąd ustalił, że w dniu 2 czerwca 2011 r. W. F. zawarła z Gminą J. umowę dotyczącą realizacji zamówienia publicznego „Poprawa dostępności usług ochrony zdrowia poprzez budowę infrastruktury w J. – dalszy etap budowy Ośrodka Zdrowia”. Inwestycja miała być wykonana do dnia 31 maja 2012 r. Ostateczna wysokość wynagrodzenia należnego wykonawcy W. F. ustalona została – po zawarciu aneksu w dniu 2 kwietnia 2012 r. – na kwotę 2 197 110,83 zł netto (2 619 305,14 zł brutto). Rozliczenie wynagrodzenia miało być dokonywane w toku realizacji inwestycji na podstawie faktur przejściowych, płatnych każdorazowo w terminie 30 dni od ich przedłożenia wraz z dokumentami rozliczeniowymi pozwanej Gminie J., oraz na podstawie faktury końcowej, wystawionej po zakończeniu i odbiorze prac. W § 17 umowy wykonawca wyraził nieodwołalną zgodę, aby Gmina przelewała przysługujące wykonawcy wynagrodzenie bezpośrednio na rachunki bankowe podwykonawców zatrudnionych przez wykonawcę i realizujących roboty wykazane w poszczególnych fakturach, zgodnie z załączanymi do faktur wspólnymi oświadczeniami wykonawcy i podwykonawców.

W dniu 11 sierpnia 2011 r. W. F. zawiadomiła Gminę J. o tym, że wierzytelności przysługujące jej z umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. przelała na rzecz (...) Bank S.A. Oddział w N. celem zabezpieczenia udzielonego jej kredytu i że płatność jej wynagrodzenia ma być dokonywana na wskazany przez nią rachunek bankowy w tym banku. W dniu 30 sierpnia 2011 r. pozwana Gmina J. została powiadomiona o dokonany w dniu 26 sierpnia 2011 r. zajęciu komorniczym wierzytelności W. F. tytułem zabezpieczenia należności A. S. na kwotę główną 246 235 zł na podstawie zabezpieczenia udzielonego przez Sąd Okręgowy w K. w dniu 1 sierpnia 2011 r. Mimo tego zajęcia pozwana wypłaciła W. F. na podstawie faktur przejściowych - w dniu 31 sierpnia 2011 r. – 123 000 zł, w dniu 8 listopada 2011 r. – 250 000 zł i w dniu 22 grudnia 2011 r. – 50 000 zł. Gmina realizowała płatności na

rzecz podwykonawców W. F. w sposób przewidziany w umowie z dnia 2 czerwca 2011 r.

W dniu 10 kwietnia 2012 r. powód Ł. K., będący również jednym z podwykonawców w ramach realizacji umowy z dnia 2 czerwca 2011 r., oraz W. F. zawarli umowę przelewu wierzytelności, na mocy której W. F. przelała na rzecz powoda przysługującą jej wobec Gminy J. wierzytelność z tytułu faktury końcowej w kwocie 238 145 zł (brutto). Cesja służyła rozliczeniu posiadanej przez powoda wobec W. F. wierzytelności z tytułu ich wcześniejszej współpracy przy realizacji innych przedsięwzięć. W § 6 W. F. oświadczyła, że ponosi wszelką odpowiedzialność za to, że przysługuje jej przelewana wierzytelność. Gmina została zawiadomiona o przelewie przez doręczenie odpisu powyższej umowy, której odbiór pokwitował w dniu 12 kwietnia 2012 r. upoważniony pracownik Gminy. Po zakończeniu robót objętych umową z dnia 2 czerwca 2011 r. i ich odbiorze, W. F. wystawiła w dniu 6 lipca 2012 r. fakturę końcową na kwotę 563 749,65 zł (brutto), płatną w terminie do dnia 5 sierpnia 2012 r. W dniu 9 lipca 2012 r. Gmina J. została powiadomiona przez komornika o aktualizacji zajęcia wierzytelności przysługującej W. F. na rzecz A. S. na podstawie uzyskanych przez wierzycielkę tytułów wykonawczych na kwotę główną 174 803 zł. W dniu 19 lipca 2012 r. Gmina J. wpłaciła z tego tytułu na konto wskazane przez komornika kwotę 163 463,62 zł, zaś pozostałą z faktury kwotę przelała bezpośrednio na rachunki bankowe podwykonawców, zgodnie z § 17 umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. oraz wspólnymi oświadczeniami wykonawcy i podwykonawców dołączonymi do faktury końcowej, rozdysponowując w ten sposób całość kwoty objętej fakturą końcową. Powód jako podwykonawca W. F. otrzymał od Gminy kwotę 57 890,51 zł. Natomiast Gmina nie zaspokoiła wierzytelności powoda wynikającej z opisaney umowy cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r. z braku środków.

Sąd pierwszej instancji uznał powództwo za zasadne, albowiem umowa cesji wierzytelności przyszłej zawarta przez powoda z W. F. w dnia 12 kwietnia 2011 r. była ważna oraz skuteczna i z chwilą powstania wierzytelności objętej fakturą końcową zmaterializowała się bezpośrednio w majątku powoda. Gmina została zawiadomiona o przelewie, stąd obowiązana była zapłacić powodowi kwotę objętą umową przelewu z dnia 12 kwietnia 2012 r.

Wyrokiem z dnia 3 grudnia 2013 r., Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo. Po rozpoznaniu skargi kasacyjnej wniesionej przez powoda, Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 13 marca 2015 r. w sprawie III CSK 221/14 uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, który wyrokiem z dnia 23 listopada 2015 r. oddalił apelację pozwanej Gminy.

Sąd drugiej instancji uzupełnił stan faktyczny o ustalenie, że w dniu 4 sierpnia 2011 r. W. F. zawarła z (...) Bank S.A. umowę o kredyt odnawialny w kwocie 140 000 złotych w celu sfinansowania pierwszego etapu robót objętych umową z dnia 2 czerwca 2011 r., zabezpieczając jego spłatę cesją przypadających jej z tej umowy wierzytelności. W styczniu 2012 r. kredyt został spłacony, a cesjonariusz - (...) Bank S.A. dokonał zwrotnego przeniesienia wierzytelności, o czym Gmina została poinformowana. Sąd Apelacyjny uznał, że apelacja Gminy nie zasługuje na uwzględnienie, albowiem trafny jest pogląd Sądu Okręgowego o przysługiwaniu powodowi jako cesjonariuszowi roszczenia o zasądzenie na jego rzecz dochodzonej kwoty na podstawie umowy cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r., o której Gmina została zawiadomiona. Płatności dokonywane przez Gminę z faktury końcowej na rzecz podwykonawców W. F. stanowiły wprawdzie uzgodniony w umowie o roboty budowlane z dnia 2 czerwca 2011 r. sposób podziału wynagrodzenia przysługującego W. F. jako wierzycielce Gminy, ale pozostają bez znaczenia dla zasadności roszczenia powoda jako cesjonariusza. Porównanie zakresu zajętej przez komornika i zaspokojonej przez pozwaną Gminę wierzytelności przysługującej A. S. z kwotą wynagrodzenia objętą fakturą końcową oraz z wielkością kwoty przelanej przez W. F. na rzecz powoda na podstawie umowy cesji z dnia 10 kwietnia 2012 r., dało podstawę do uznania przez Sąd drugiej instancji, że zajęcie komornicze nie obejmowało wierzytelności przelanej na podstawie umowy z dnia 10 kwietnia 2012 r., stąd pozwana Gmina powinna tę kwotę zapłacić powodowi, a nie podwykonawcom W. F., jak to uczyniła.

W skardze kasacyjnej pozwana Gmina zarzuciła naruszenie art. 647¹ § 5 w zw. z art. 366 § 1 i 369 k.c., naruszenie art. 647¹ § 5 w zw. z art. 371 i 376 § 1 oraz art. 65 § 1 i 2, art. 921¹, 921² § 1, 56 i 353¹ k.c. w zw. z § 17 pkt 10 i 14 umowy z dnia 2 czerwca 2011 r., naruszenie art. 509, art. 510 § 1 i art. 513 § 1 w zw. z art.

647¹ § 5 k.c. Zarzuciła ponadto naruszenie art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 382 k.p.c. oraz art. 378 § 1, art. 382, art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Wniosła o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie jest trafny zarzut naruszenia art. 328 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 382 k.p.c. albowiem uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie zawiera uchybień powodujących niemożność poddania go kontroli kasacyjnej. Zasadny jest natomiast zarzut naruszenia prawa materialnego – art. 513 § 1 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie w ustalonym stanie faktycznym. Powód oparł dochodzone roszczenie na umowie cesji wierzytelności z dnia 10 kwietnia 2012 r. zawartej z wierzycielką pozwanej Gminy z tytułu umowy o roboty budowlane z dnia 2 czerwca 2011 r. W. F. Przelana wierzytelność miała charakter wierzytelności przyszłej, u której podłoża leżał częściowo tylko zrealizowany stan faktyczny uzasadniający jej powstanie (zawarcie umowy o roboty budowlane z dnia 2 czerwca 2011 r. i jej realizacja).

Stosownie do art. 509 § 1 k.c., wierzyciel może bez zgody dłużnika przenieść wierzytelność na osobę trzecią (przelew), chyba że sprzeciwiałoby się to ustawie, zastrzeżeniu umownemu albo właściwości zobowiązania. W nauce prawa oraz orzecznictwie nie ma wątpliwości co do tego, że przedmiotem przelewu mogą być zarówno wierzytelności istniejące, jak i przyszłe. Co do tych ostatnich podkreśla się ich niejednorodny charakter, wskazując, że należą do nich wierzytelności z czynności prawnych dokonanych pod warunkiem zawieszającym lub z zastrzeżeniem terminu, wierzytelności, u których podłoża leży częściowo tylko zrealizowany stan faktyczny uzasadniający jej powstanie oraz wierzytelności, których powstanie jest w całości kwestią przyszłości (nadzieja na powstanie wierzytelności). Podkreśla się także, że wierzytelność wskazana w umowie przelewu wierzytelności przyszłej, zostaje przeniesiona na cesjonariusza dopiero z chwilą jej powstania, zatem skutek rozporządzający nie następuje w chwili zawarcia umowy cesji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2003 r., V CK 169/02,

OSP 2004, nr 10, poz. 121, z dnia 9 sierpnia 2005 r., IV CK 157/05, nie publ. i z dnia 26 września 2002 r., III CKN 346/01, nie publ.).

Spór w tej sprawie sprowadza się w istocie do oceny dopuszczalności powołania się przez dłużnika przelanej wierzytelności (pozwaną Gminę) wobec cesjonariusza (powoda) na treść umowy łączącej pozwaną z cedentem (W. F.), a ściślej - ustalony w § 17 umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. sposób dystrybucji przez Gminę pomiędzy podwykonawców wynagrodzenia należnego wykonawcy, objętego fakturami wystawianymi przez wykonawcę w sytuacji, w której sytuację prawną pozwanej Gminy jako zamawiającego wobec wykonawcy i podwykonawców określają, oprócz przedmiotowej umowy o roboty budowlane, także przepisy ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (jedn. tekst: Dz. U. z 2015 r., poz. 164) oraz art. 647¹ § 5 k.c, przewidujący, że inwestor i wykonawca ponoszą solidarną odpowiedzialność za zapłatę wynagrodzenia za roboty budowlane wykonane przez podwykonawcę, a więc regulacje mające charakter *ius cogens*.

Z wiążących Sąd Najwyższy ustaleń wynika, że od momentu zawarcia umowy o roboty budowlane z dnia 2 czerwca 2011 r. obowiązywał jej § 17 przewidujący w ust. 10 bezwarunkową zgodę wykonawcy W. F. na przelew przysługującej jej należności za zafakturowane roboty na rzecz wykonujących te roboty podwykonawców, stosownie do dołączanych do kolejnych faktur wspólnych oświadczeń wykonawcy i podwykonawców, wskazujących rachunki bankowe podwykonawców, na które Gmina przelewała należne im wynagrodzenie. W. F. złożyła więc jako strona umowy wiążące oboje kontrahentów oświadczenie woli w przedmiocie sposobu wypłaty należnego jej wynagrodzenia. W taki sposób ta umowa była realizowana, czego świadomość miał także powód, skoro był on podwykonawcą W. F. przy realizacji umowy z dnia 2 czerwca 2011 r., składał tego rodzaju wspólne z W. F. oświadczenia, wskazując własny rachunek bankowy i otrzymał bezpośrednio od Gminy zapłatę w kwocie 57 890,51 zł za wykonane w ramach tej inwestycji roboty podwykonawcze, właśnie na podstawie przytoczonego § 17 umowy. Po zawiadomieniu Gminy o umowie przelewu z dnia 10 kwietnia 2012 r., co nastąpiło według wiążących Sąd Najwyższy ustaleń w dniu 12 kwietnia 2012 r., nie doszło między Gminą oraz wykonawcą W. F. do jakiegokolwiek modyfikacji

umowy o roboty budowlane z dnia 2 czerwca 2011 r. w tym zakresie. Gmina dokonując dystrybucji wynagrodzenia należnego W. F. z faktury końcowej z dnia 6 lipca 2012 r. zachowała się więc zgodnie z § 17 umowy, a także uwzględniła obowiązujące przepisy prawa co do realizacji zajęcia komorniczego.

W wyniku zawarcia umowy przelewu wierzytelności istniejącej jak i przyszłej, cesjonariusz nabywa ją w takim rozmiarze i w takim stanie, w jakim ona przysługiwała lub przysługiwałaby cedentowi zgodnie ze stosunkiem zobowiązaniowym łączącym cedenta z dłużnikiem przelanej wierzytelności. Oznacza to, że Gmina miała obowiązek świadczenia na rzecz powoda tylko tego, co musiałaby ostatecznie świadczyć z faktury końcowej na rzecz W. F. przy uwzględnieniu treści umowy z dnia 2 czerwca 2011 r., ponieważ powód wszedł w sytuację prawną cedentki.

Z potrzebą ochrony interesu dłużnika, uzasadnioną tym, iż nie wymaga się jego zgody na przelew, związana jest fundamentalna reguła, że przelew nie może pogorszyć sytuacji prawnej dłużnika przelanej wierzytelności; zmianie ulega tylko osoba wierzyciela przy dotychczasowej nie zmienionej treści stosunku zobowiązaniowego. Przejawem tej ochrony jest także zasada, że dłużnikowi przysługują przeciwko cesjonariuszowi wszelkie zarzuty, jakie w chwili powzięcia wiadomości o przelewie miał on przeciwko cedentowi (art. 513 § 1 k.c.). W przypadku przelewu wierzytelności istniejących i przelewu wierzytelności przyszłych, u których podłoża leży - tak jak w niniejszej sprawie - częściowo zrealizowany stan faktyczny uzasadniający ich powstanie, dłużnikowi na podstawie art. 513 § 1 k.c. przysługują wobec cesjonariusza wszystkie zarzuty mające w chwili zawarcia umowy przelewu swą podstawę w stosunku prawnym będącym źródłem przelanej wierzytelności. Należą do nich również zarzuty, których przesłanki dopełniły się ostatecznie dopiero po powzięciu przez dłużnika wiadomości o przelewie, wystarcza bowiem, żeby sama podstawa zarzutu powstała przed powzięciem przez dłużnika wiadomości o przelewie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 września 2015 r., II CSK 661/14, nie publ.).

Pozwana Gmina może na podstawie art. 513 § 1 k.c. skutecznie powołać się na zarzuty wynikające z § 17 umowy o roboty budowlane z dnia 2 czerwca 2011 r.,

podnosząc w szczególności, że W. F. mogła skutecznie przenieść na rzecz powoda wierzytelność przysługującą z faktury końcowej tylko w takim rozmiarze, w jakim wierzytelność ta powstałaby ostatecznie na jej rzecz i przysługiwała jej z faktury końcowej po odliczeniu kwoty zajętej przez komornika oraz po odliczeniu kwot przypadających podwykonawcom na podstawie § 17 ust. 10 umowy z dnia 2 czerwca 2011 r. oraz złożonych do faktury końcowej oświadczeń samej W. F. i podwykonawców (jednym z nich był powód). Wynika to zresztą z treści umowy cesji z dnia 10 kwietnia 2011 r., w której jest mowa o przelewie „przysługującej cedentowi wierzytelności” z faktury końcowej oraz o tym, że W. F. ponosi odpowiedzialność wobec powoda za to, że przysługuje jej ta wierzytelność. Z rachunkowego wyliczenia oraz przedstawionych dowodów wynika, że cała należność z faktury końcowej z dnia 6 lipca 2012 r. została rozdysponowana przez Gminę w sposób zgodny z prawem (co do zajęcia komorniczego) oraz zgodnie z umową z dnia 2 czerwca 2011 r. Przedstawione rozumowanie wzmacniają dodatkowo argumenty wynikające z treści art. 647¹ § 5 k.c. oraz unormowań art. 143b, art. 143c i art. 143d ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (jedn. tekst: Dz. U. z 2015 r., poz. 164). Regulacje te mają charakter jednoznacznie ochronny dla podwykonawców podmiotów realizujących roboty budowlane, z którymi muszą się liczyć inwestorzy oraz wykonawcy. W. F. jako wykonawca nie mogła mocą umowy przelewu wierzytelności przysługującej zmodyfikować skutków wynikających z zawartej przez nią umowy o roboty budowlane z dnia 2 czerwca 2011 r. Uwzględnienie zarzutu naruszenia art. 513 § 1 k.c. we wskazanym wyżej zakresie stanowiło wystarczającą podstawę do uwzględnienia rozpatrywanej skargi kasacyjnej pozwanej Gminy i eliminowało potrzebę odniesienia się do jej pozostałych zarzutów.

W tym stanie rzeczy orzeczono, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).

aj

r.g.